

НОРМАТИВНО-ІНСТИТУЦІЙНИЙ КОНЦЕПТ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

УДК 327

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/267-269

Євген КУРІННИЙ

професор кафедри конституційного
та адміністративного права
Запорізького національного
університету,
доктор юридичних наук, професор

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ БЕЗПЕКОВІ ІНІЦІАТИВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОДНОПОЛЯРНОГО СВІТУ

Триваючи вже третій рік поспіль широкомасштабну агресію РФ проти української держави слід розглядати не тільки як загрозливий для світу прецедент нехтування чинними правилами міжнародної безпеки та повернення полум'я війни на майже 1500-кілометровий фронт бойових дій, що спостерігалось в Європі лише за часів Другої світової війни, а також як першу за останні 78 років війну, спрямовану до поновлення двостороннього (конфронтаційного) поділу цього континенту та світу.

Хибна віра у свій авторитет та непогрішність зіграла злий жарт з могутнім очільником однополярного світу та більшістю його союзників, спочатку у вигляді появи ціннісних супротивників, а зараз відкритих цивілізаційних ворогів у вигляді РФ, Ірану, Китаю та їхніх сателітів – КНДР, Нікарагуа, Венесуела тощо.

Замість того щоб вчасно критично оцінити триваючі негативні тенденції, зробити висновки та вжити невідкладних та ефективних дій, Захід продовжував купатися у тінях променів своєї вже уявної стабільності. Його не привели до тями ані погрозлива ревізіоністська мюнхенська промова російського керівника 2007 року, ані п'ятиденний загарбницький напад на Грузію 2008 року, ані анексія АР Крим та фактична окупація РФ частини українського Донбасу у 2014 році.

Після чергового фіаско США на міжнародній арені (малоконтрольоване завершення виводу своїх військ з Афганістану улітку 2021 року) вже у грудні того ж року РФ оприлюднила проєкт угод із США та країнами НАТО, в яких запропонувала юридично закріпити відмову НАТО від подальшого розширення на схід та від прийняття України до своїх лав.

Крім того, РФ вимагала вивести війська та озброєння «старих членів» НАТО з території нових членів альянсу, зокрема Польщі і країн Балтії, які долучились до блоку після розпаду СРСР.

На Заході цю пропозицію назвали ультиматумом, оскільки її висунули на тлі повідомлень про розміщення біля кордонів України великого угруповання російських військ.

Письмову відповідь Вашингтону в міністерство закордонних справ Росії 26 січня 2022 р. приніс американський посол в РФ Дж. Салліван. Невдовзі після передачі документів держсекретар США Е. Блінкен на брифінгу не став розкривати зміст відповіді росіянам, але сказав, що там чітко роз'яснено «основні принципи» США, включаючи суверенітет України та її право обирати членство в альянсах на кшталт НАТО [1].

Як відомо, через чотири тижні РФ розпочала широкомасштабну війну проти України. Вочевидь, аргументи Сполучених Штатів не стали для країни-агресора переконливими, що мало дивує, якщо згадати слова 44-го американського президента наприкінці завершення його другої каденції про те, що Росія більше хоче звалтувати Україну, ніж ми хочемо її захистити.

Також не настали відчутні позитивні наслідки для України після заяви 46-го

президента США 11 березня 2022 р. Дослівно: «Для розуміння: ми подбаємо про те, щоб Україна мала зброю для захисту від вторгнення російських сил. Ми надішлемо гроші, їжу та допомогу для порятунку українського народу. І я буду вітати українських біженців. Ми повинні вітати їх тут з розпростертими обіймами, якщо вони потребують цього.

І ми збираємося надавати більше підтримки Україні. Ми будемо й надалі стояти пліч-о-пліч із нашими союзниками в Європі та надсилати безпомилковий меседж: ми будемо захищати кожен дюйм території НАТО з повною міццю об'єднаного й активізованого НАТО.

Ми не будемо вести війну проти Росії в Україні. Пряме протистояння між НАТО і Росією – це Третя світова війна, чого ми повинні намагатися запобігти. Але ми вже знаємо, що війна Путіна проти України ніколи не буде для нього перемогою» [2].

Як засвідчили останні два роки українського супротиву, без допомоги США та інших країн Заходу Україна була б не в змозі чинити гідний опір набагато сильнішому агресору. Однак у війні на виснаження, що розпочалася з осені 2022 р., у нас на тривалий час (3–5 років) просто не вистачить ресурсів, ані людських, ані матеріальних. Тому потрібна ще більша допомога, ще більший комплекс розумних та далекоглядних дій не тільки дзеркальної, а й асиметричної протидії рф.

На жаль, не усі наші партнери усвідомлюють це. Згадаймо хоча б застряглу майже на півроку внаслідок міжпартійних «непорозумінь» у коридорах американського Конгресу 61-мільярдну допомогу для воюючої та знекровленої України. Або вже кількамісячне перманентне перекриття українсько-польського кордону з боку далекобійників, фермерів, пасічників та представників інших професій громадян «країни-адвоката» нашої держави у Європі (можна тільки уявити, яким може бути прокурор при такому «адвокаті», хоча хто вже понад 10 років самозвано виконує ролі обвинувача і ката одночасно, не важко здогадатись).

Таке широке використання «української карти» для вирішення власних внутрішньополітичних питань в окремих країнах свідчить насамперед про нестачу рівня нашої міжнародної суб'єктності (результат накопичених за довгі роки вад політики української держави), а також породжену цим певну зверхність у ставленні до нас із боку як партнерів, так і недругів (явних і прихованих).

У разі нашого збереження як незалежної країни згадану суб'єктність можна повністю відновити тільки завдяки розумній, виваженій та далекоглядній державній політиці, яка, втім, є актуальною та затребуваною й в умовах теперішнього лихоліття і має відбуватися шляхом генерування відповідних візіонерських ідей, новацій та ініціатив.

Одним з прикладів реалізації такої політики можна вважати Ялтинську європейську стратегію (YES) – провідний форум, де обговорювалися питання розвитку і європейського майбутнього України в глобальному контексті.

З 2004 до 2013 р. щорічні зустрічі YES відбувалися у Лівадійському палаці в Ялті. Після тимчасової окупації Криму рф зустрічі було перенесено до Києва [3].

Для об'єктивності слід зазначити, що у повноцінному форматі даний форум останній раз організовувався у 2019 р., у наступні два роки проведенню конференції завадила епідемія COVID-19, а з 2022 р. – війна.

Під час воєнного стану найбільш вдалою суто українською зовнішньополітичною безпековою ініціативою можна вважати «Формулу миру» Зеленського, яка була оприлюднена на саміті G20 у Індонезії 15 листопада 2022 р. З метою справедливого завершення війни пропонувалося зробити 10 кроків щодо: забезпечення радіаційної та ядерної безпеки; продовольчої безпеки; енергетичної безпеки; звільнення всіх полонених і депортованих (в тому числі викрадених українських дітей); виконання Статуту ООН і відновлення територіальної цілісності України та світового порядку; виведення російських військ і припинення бойових дій; повернення справедливості; протидії екоциду; недопущення ескалації; фіксації завершення війни [4].

Протягом 2023 р. зміст Формули миру був предметом обговорення на 4-х міжнародних зустрічах: 24 червня у Копенгагені; 5–6 серпня у Джиллі; 28–29 жовтня на Мальті; 1 грудня у Києві. Також 14 січня 2024 р. у Давосі зазначена формула розглядалася на рівні радників з національної безпеки, тоді ж Женеву було обрано місцем проведення запланованого Глобального саміту щодо запропонованої Україною Формули миру.

Крім того, до свого відповідного активу наша держава може віднести підписання так званих безпекових угод з низкою західних країн – де-факто це договори щодо співробітництва насамперед в оборонній сфері, яке, на думку підписантів, має передувати можливому вступу України до Північноатлантичного альянсу. На початок березня 2024 р. згадані угоди були підписані з Великою Британією, Німеччиною, Францією, Данією,

Канадою та Італією.

На наш погляд, враховуючи процеси глобальних трансформацій сьогодення, Україні необхідно не обмежуватися наведеними заходами, а продовжувати здійснювати активну, наступальну зовнішню політику, виступати з цікавими, обґрунтованими та перспективними як для себе, наших партнерів, так і всього людства глобальними ініціативами безпекового характеру.

Наприклад, запропонувати створення об'єднаних збройних сил швидкого реагування та стримування Європи та свою активну участь у їх підготовці та функціонуванні як армії з найбільшим досвідом широкомасштабних бойових дій на європейському континенті. На початковому етапі реалізації даної пропозиції повинні вирішуватися існуючі організаційно-управлінські проблеми та питання стандартизації існуючого озброєння серед європейських армій, а також слід розглянути можливість більш оперативного та ефективного реагування на різноманітні гібридні провокації та агресивні дії східного малопередбачуваного сусіда.

Крім того, у разі виникнення несприятливих обставин для подальшого функціонування НАТО (насамперед з боку США), втілення у життя ініціативи створення об'єднаних збройних сил швидкого реагування певним чином зневолювало б настання ймовірних негативних наслідків для значної кількості європейських членів цього військово-політичного союзу. Також ця пропозиція стратегічно кореспондувалася б з ініціативою президента Франції Е. Макрона щодо направлення західних військ до України [5].

Наступна ініціатива мала б на меті утворення пула європейських країн-гарантів світової продовольчої безпеки. Об'єднання спільних зусиль у вирішенні однієї з важливих глобальних проблем людства сприяло б запобіганню виникненню можливих конфліктів між прямими конкурентами (насамперед Францією та Україною) та помітному зростанню ваги Європи у забезпеченні аграрної частини світового ринку.

Ще одна глобальна міжнародна ініціатива, з якою могла б виступити наша країна, стосується налагодження партнерських та обоюдно вигідних відносин між Україною та країнами так званого Глобального Півдня (колишніми країнами руху неприєднання). Вона полягає у підготовці і підписанні Маніфесту щодо несприйняття політики неоколоніалізму, проведення колоніальних війн та інших форм експансії у світі. Підписуючи цей міжнародно-правовий документ, держави беруть на себе зобов'язання побудувати принципово новий світоустрій і світопорядок без насилля та гноблення одних держав іншими, без намагання більш розвинутих країн вирішувати власні проблеми за рахунок своїх менш розвинутих сусідів або партнерів. Неважко здогадатись, які держави будуть найбільш незацікавленими у такій новій організації світу – ексімперії, які стали основою чинних союзів демократичних країн, чи ті, хто хоче стати сучасними імперіями та повернути Світ до колоніальних порядків минулих століть.

Завершуючи, слід констатувати, що теперішньому поколінню людей випало жити у непрості часи, пов'язані з черговою зміною світового порядку з монополярної на біполярну або навіть на поліполярну конструкцію. Поколінню, за якого відбувалася відповідна трансформація на межі 80-90 років минулого століття, вдалося відносно безболісно пережити те переформатування. Зараз ситуація як для України, так й для Європи і Світу в цілому складається куди як небезпечніше. Тому ані Україна, ані усі країни, які продовжують вірити у краще життя для людства, не повинні слідувати за фарватером фаталізму. Тільки спільні, виврені та затребувані часом та обставинами дії, незважаючи на погрози і блеф темних сил минулого, допоможуть вийти з теперішнього стану розпачу і невизначеності та вивести людство у стан більших можливостей світла майбутнього.

1. США відповіли на вимоги Росії щодо України. Двері НАТО не закривають. *BBC news Україна*. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/news-60147756>.

2. Байден: будемо захищати кожен дюйм території НАТО, але Третій світовій треба запобігти. *Українська правда*. URL : <https://www.pravda.com.ua/news/2022/03/11/7330525/>.

3. Форум YES відбудеться 9-11 вересня в Мистецькому арсеналі у Києві в оновленому форматі. *Interfax-Україна*. URL : <https://interfax.com.ua/news/economic/765317.html>.

4. "Формула миру" Зеленського: 10 кроків до завершення війни РФ, представлені на саміті G20. *Європейська правда*. URL : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/11/15/7150645/>.

5. Зеленський відреагував на заяву Макрона щодо відправлення західних військ в Україну. *Радіо Свобода*. URL : <https://www.radiosvoboda.org/a/news-zelenskyi-makron-reaktsiya-viyska-ukrayina/32841092.html>.